

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. IV. Vtrum Deus agat propter finem?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

de Apollonio tradidit Philostratus, ab ipso A
conficta esse creduntur, ut videri potest apud Ba-
roonum tom. 1. anno Christi 68. num. 31.

Ad complementum huius questionis, qua-
res in quo consistat naturalis instinctus anima-
lium?

Respondeo breviter, juxta probabiliorē
sententiam, illum consistere in repraesentatione
quadam convenientis aut disconvenientis, facta
per species insensatas, residentes in aestimativa
bruti, & a sensatis speciebus eductas. Pro cuius
intelligentia sciendum est, dari in brutis aestima-
tivam potentiam, quae est sensus quidam
interius, cuius hoc est munus proprium, ut ex
speciebus sensibilibus eliciat speciem insensa-
tam: v. g. cum ovis videt lupum venientem,
ex specie sensibili lupi ejus aestimativa elicit
speciem inimicitiae, quae est insensibilis, & qua
insensata appellatur, quia a sensibus externis
non percipitur. Haec ergo aestimativa bruti, ut
instructa speciebus illis insensatis, quibus ratio
convenientis & disconvenientis illi repraesentatur,
naturalis ejus instinctus dicitur. Unde
probabilitate caret illorum sententia, qui asse-
runt naturalem instinctum animalium consiste-
re in speciebus insensatis a Deo, eorum quae sunt il-
lis convenientia aut nociva, repraesentativis: hic
enim dicendi modus mures & formicas facit æ-
quales Angelis, quibus ob naturae perfectionem
insuntur a Deo species in primo instanti
creationis, ut in Tractatu de Angelis ostensum
est.

ARTICULUS IV.

Virum Deum agat propter finem?

§. I.

Quibusdam praemissis status difficultatis
proponitur.

Suppono primò, Deum in ratione agentis
considerari posse dupliciter: scilicet in ra-
tione agentis ad intra, vel ad extra. In primo
sensu consideramus actiones Dei purè imma-
nentes, quarum alia dicuntur merè essentialis,
illa scilicet quae sunt communes tribus perso-
nis: scilicet scientia, intellectio, & amor essentialis:
alia verò vocantur notionales, quae nimirum
sunt propriae alicujus Personae, & non commu-
nes tribus, ut generatio Verbi, & productio
Spiritus Sancti. In secundo verò sensu conside-
ramus actiones quibus Deus operatur ad extra:
quae adhuc dupliciter considerari possunt, vel
quatenus se tenent ex parte Dei, vel prout se
tenent ex parte termini & effectus producti; &
secundum hanc terminationem passivam non
sunt aliud quam ipsimet effectus ad extra pro-
ducti, ut pendunt ab actione Dei: sicut cum pro-
portione denominatio visus in pariete, nihil est
aliud, quam ipsimet paries, ut connotat actum
visionis. Quod ut magis declaretur:

Suppono secundo contra Durandū, Suarezem,
& alios modernos, Deum non agere ad extra
per actionem formaliter transeuntem. Probatur
breviter: quia, ut ostendimus in Tractatu de
scientia Dei, potentia operativa in Deo non di-

stinguatur ab intellectu & voluntate illius: Sed
actio intellectus & voluntatis est formaliter im-
manens, cum sit actio vitalis: Ergo omnis ope-
ratio Dei est formaliter immanens; subindeque
non formaliter, sed virtualiter tantum trans-
iens. Unde sicut Angeli operantur ad extra
per actum imperij, virtualiter solum transeun-
tem, ut docet S. Thomas opusc. 1. r. art. 3. ubi ait
quod *Angeli movent caelos, conceptione sui intellectus
efficaci*: ita & a fortiori Deus, quippe qui est
naturae magis simplicis, & cuius intellectus pra-
cticus, longè potentior est & efficacior intelle-
ctus Angelorum.

Adde quòd, si executio activa, seu actus se-
cundus omnipotentiae divinae, esset actio forma-
liter transiens; & consequenter ab ipsa potē-
tia realiter distincta, utpote in creatura produ-
cta existens; potentia Dei executiva non esset
infinita, quia scilicet non identificaret sibi ea
omnia quae pertinent ad propriam lineam; non
enim identificaret sibi actum secundum: sicut
intellectus divinus non esset infinitus, si realiter
distingueretur ab intellectu. Non esset etiam
actus purus, eò quod esset in potentia, etiam
physica, ad proprium actum, a quo realiter di-
stingeretur.

Dices: Quando Deus operatur simul cum
causa secunda, puta cum igne, producendo cum
illo calorem, calefactio est concursus simulta-
neus causa primae & secundae: Sed calefactio
est actio formaliter transiens: Ergo Deus opera-
tur ad extra per actionem formaliter transeun-
tem.

Respondeo calefactionem dici concursum
Dei, quia mediante illa producit ulteriorem ef-
fectum, scilicet calorem: quamvis comparata
ad Deum, potius habeat rationem effectus,
quam actionis; quia procedit à Deo mediante
alià actione distincta, & cum ipsa omnipoten-
tia divina identificata, puta cum imperio effica-
ci divini intellectus practici, qui est potentia
Dei ad extra operativa.

Suppono tertio, quod sicut in causa formali
possumus separare rationem formalem à causa-
litate formali; imò de facto reperitur separata
in Deo, respectu sui (dicimus enim immutabi-
litate Dei esse rationem formalem aeternita-
tis ipsius, non verò causam) & tunc ratio for-
malis idem est quod causa formalis, seclusa im-
perfectione: ita similiter possumus praescinde-
re rationem finis à causalitate finis, & conspice-
re quòd aliqua actio sit propter finem duobus mo-
dis; scilicet propter finem, tanquam propter
veram causam finalem; & propter finem, tan-
quam propter rationem solum finalem, praescin-
dendo ab imperfectionibus dependentiae &
distinctionis, quae in omni vera & propria cau-
saliitate reperiantur.

Quaeritur ergo in hoc articulo, an Deus in
suis actionibus transeuntibus & immanentibus
agat propter finem, tanquam propter veram
causam finalem, vel solum tanquam propter ra-
tionem finalem? vel ut alij dicunt, an actiones
divinae, tam immanentes, quam transeuntes, ha-
beant causam finalem realiter, aut solum vir-
tualiter influentem.

*Quatuor sequentibus conclusionibus difficultas
proposita resolvitur.*

77. **D**ico primò, Deum agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, in suis operationibus ad extra, quantum ad terminationem passivam, & quatenus se tenent ex parte effectus.

Probatur conclusio: Hujusmodi actiones, secundum terminationem passivam, sunt ipsimet effectus producti, seu ipsæmet creaturæ: Sed effectus seu creaturæ sunt propter finem, tanquam propter veram causam finalem: Ergo & operationes ad extra, quantum ad terminationem passivam quam important. Major patet ex prima suppositione. Minor etiam est evidens: nam creaturæ inter se subordinantur, una tendit ad aliam ut ad finem, & omnes tandem ordinantur ad divinam bonitatem. Sic Deus vult pluviam propter pascua, pascua propter pecora, pecora propter homines, & homines propter seipsum. Vel ut ait D. Thomas 1. p. quest. 19. art. 5. ad 3. & primo contra Gentes cap. 86. Deus voluit hominem habere manus, ut deservirent intellectui, operando diversa opera; & voluit eum habere intellectum, ut esset homo; & voluit eum esse hominem, ad complementum universi; & tandem voluit bonum & complementum universi, ut suam sapientiam, bonitatem, potentiam, aliasque perfectiones manifestaret. Unde Proverb. 16. dicitur: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Et ad Roman. 11. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Quem locum exponens D. Thomas ait, quod cum Apostolus dicit, *ex ipso*, designat causam efficientem; cum ait, *per ipsum*, causam exemplarem; & quando addit, *in ipso*, causam finalem creaturarum, quæ non est alia quam divina bonitas.

Dico secundò, Deum non agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, in suis actionibus ad extra, quatenus se tenent ex parte ipsius Dei, & quantum ad terminationem activam.

78. Probatur primò ex D. Thoma in 2. dist. 7. quest. 2. art. 1. ad 4. ubi sic habet: *Actio divina est essentia eius: & ex hac parte non queritur finis eius, sed ex illa parte quæ effectum creature communicat.* Ergo sentit D. Thomas, quod Deus non agit propter finem, ita quod ly *propter* importet causalitatem in actionem, sed solum in effectum per illam productum.

79. Probatur secundò: Implicat aliquid increatum, & omnino independens, habere aliquam veram causam: Sed actio ad extra, quatenus se tenet ex parte ipsius Dei, est aliquid increatum, independens, divinum, & ipsæmet Deus; ut enim in secunda suppositione ostendimus, Deus non agit ad extra per operationem formaliter transeuntem, in creatura producta existentem, sed per actionem formaliter immanentem, & virtualiter tantum transeuntem; atque adeò in Deo existentem, & cum ipsa Dei substantia realiter identificatam: Ergo, &c.

80. Dices, repugnare quidem enti increato quod habeat causam efficientem, non tamen quod habeat causam finalem: quia cum causalitas finalis consistat in allicientia ad bonitatem finis, & in motione solum metaphorica, nullam in-

A fert imperfectionem in ea actione quæ est propter causam finalem.

Sed contra primò: Impossibile est quod aliquid habeat causam finalem, & non habeat efficientem: Ergo si est imperfectio quod aliquid habeat causam efficientem, erit etiam imperfectio quod habeat causam finalem. Antecedens probatur: quia de ratione causæ finalis est ut gratiâ ejus aliquid fiat; Ergo causæ finalis necessariò connotat in effectu dependentiam à causâ efficiente: nam gratiâ finis aliquid fieri idem est quod produci, ac prinde habere causam efficientem: unde in multorum sententia causalitas causæ efficientis & finalis, eadem est secundum rem.

Secundò, Hoc quod est esse à causâ finali, præcisè sumptum, includit imperfectionem dependentiæ: in hoc enim præcisè distinguitur causa à principio, quod causa necessariò inferat dependentiam, non verò principium: unde in Divinis conceditur unam personam esse ab alia tanquam à principio, non verò tanquam à causâ: Ergo cum causa finalis sit vera causa, non potest intelligi aliquid esse à causâ finali sine dependentiâ.

Probatur tertio conclusio: Si volitio Dei libera, secundum illud quod importat in recto, & quantum ad terminationem activam, causam finalem realiter causantem haberet, deberet causari finaliter à bonitate divina, vel à bonitate creata: Neutrum dici potest: Ergo, &c. Minor pro prima parte ratione factâ suadet: Nam inter causam finalem & effectum realis distinctio requiritur: cum causa finalis sit verè & propriè realis causa: Sed volitio Dei libera non distinguitur realiter à divina bonitate: Ergo nec causatur realiter ab illa in genere causæ finalis. Pro secunda verò parte sic ostenditur: Dependere ab aliquo creato ut à fine, maxima imperfectio est: Ergo talis dependentia relegari debet à divina volitione.

Addo quod causa finalis & efficiens, sibi invicem correspondent: unde omnium quorum Deus est finis, est etiam causa efficiens; juxta illud Apocal. 1. *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis:* Sed actio Dei libera, quantum ad terminationem activam quam importat in recto, non potest ab aliquo creato ut ab efficiente procedere; cum sub hac ratione & formalitate sit quid increatum & divinum, ipsaque Dei substantia, ut supra dicebamus: Ergo sub hac ratione non potest finaliter à creatura causari.

Hinc colliges, non posse dici absolute quod ly Deus creaverit mundum, propter veram causam finalem: sensus enim esset quod ipsa creatio, quatenus se tenet ex parte Dei, & quantum ad terminationem activam (terminationem enim activam designat verbum illud *creavit*) fuit propter finem, tanquam propter veram causam finalem; quod repugnat, ut ostendimus. Dicit tamen potest, quod mundus est productus à Deo propter veram causam finalem: sensus enim est, quod ipsa creatio, ut se tenet ex parte effectus, & secundum terminationem passivam (terminationem enim passivam designat passivum illud *creatus est*) fuerit propter veram causam finalem; quod constat esse verum ex præcedenti conclusione. Hac diligentissime observa.

Dico tertio, Deum in omnibus actionibus liberis, etiam quatenus se tenent ex parte ipsius Dei

Dei, agere propter finem, tanquam propter rationem finalem.

Probatum primo ex D. Thoma quaest. 23. de veritate. art. 4. dicente quod bonitas divina est quod finis operationis divinae. Ubi particula illa quae videtur innuere quod divina bonitas non est absolute finis, ut dicitur rationem causa finalis, sedque dicitur rationem finis sine causalitate. Unde quando idem S. Doctor 1. cont. Gent. cap. 87. ait, quod sua bonitas est Deo causa volendi, loquitur de causa duntaxat virtuali, seu de ratione volendi, ut patet ex capite praecedenti, ubi sic dicitur: *Finis est ratio volendi ea qua sunt ad finem: Deus autem vult bonitatem suam, tanquam finem: vult autem alia vult tanquam ea qua sunt ad finem: sicutigitur bonitas est ratio quare vult alia qua sunt diversa ab ipso.*

Probatum secundo ratione. Ratio praecisa finis, seclusis imperfectionibus causa, est quod moveat & alliciat voluntatem: Atqui bonitas divina alliciat & movet voluntatem ipsius Dei, in omnibus suis actibus liberis, & operationibus ad extra, juxta illud Dionysij de divinis nominibus. cap. 4. *Divinus amor non dimittit eum esse sine germine.* Et istud Boetij lib. 3. de consolatione.

*Quem non externa pepulerunt fingere causa
Materia huiusmodi opus, verum infra summi
Forma boni, livore carens, &c.*

Ergo bonitas divina habet rationem finis in omnibus actibus Dei liberis, & operationibus ad extra.

Confirmatur: Quamvis a tributa divina non possint habere causam efficientem rigorosam, quia haec dicitur in effectu imperfectionem distinctionis & dependentiae; possunt tamen habere causam efficientem virtuales, nempe naturam divinam, a qua virtualiter dimanant, & quae dicitur ratio a priori attributorum: Ergo similiter, quamvis volitio Dei libera non possit habere causam finalem rigorosam; quia non potest intelligi aliquid esse a vera causa finali, sine dependentia; habet tamen in Deo quandam rationem volendi, quae dicitur causa improprie virtualis, & secundum nostrum modum concipiendi; quae non est alia quam divina bonitas movens, & determinans Deum ad eliciendas has vel illas volitiones circa creaturas.

Ex his solum manet argumentum contra praecedentem conclusionem, quod Curiali difficile visum est, & quod potest sub hac forma proponi. Deus in Scriptura absolute dicitur operari propter finem, ut patet ex illo Proverb. 16. *Imperata propter semetipsum operatus est Dominus: Sed non posset absolute dici Deum operari propter finem, si solum effectus a Deo producti ordinarentur in finem, non vero ejus operatio: Ergo non solum effectus a Deo producti, sed etiam ejus volitiones liberae, ejusque operationes ad extra, diriguntur & ordinantur in finem. Major patet. Minor probatur. Operari propter finem, non est producere tantum aliquid quod habeat finem, sed est exercere operationem propter finem, seu voluntatem agentis moveri in finem ad operandum propter ipsum finem: Ergo ut Deus dicatur agere propter finem, non solum effectus ab illo producti ordinantur in finem, sed insuper requiritur quod ejus operatio fiat propter finem, seu quod Deus a bonitate finis moveatur ad operandum ad extra,*

A Huic, inquam, argumento patet solutio ex jam dictis. Sicut enim cum Deus dicitur operari ad extra, hoc intelligitur seclusis imperfectionibus causalitatis & dependentiae actionis a principio: ita cum dicitur operari propter finem, hoc debet intelligi, seclusis imperfectionibus, quae in effectu causa finalis reperiuntur, inter quas, ut diximus, est dependentia operationis a fine. Haec autem imperfectione seclusa potest dici quod divina bonitas est finis actionis divinae, seu potius ratio finalis illius; sicut immutabilitas dicitur ratio a priori, & causa virtualis aeternitatis: nam sicut si aeternitas posset habere veram causam efficientem, nullam aliam haberet, quam immutabilitatem; ita si operatio Dei ad extra posset habere veram causam finalem, nullam aliam haberet, quam divinam bonitatem. Unde in forma ad argumentum respondeo, concessa Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem, distinguo Antecedens: Est exercere operationem propter finem, ita ut ly propter semper dicat veram & rigorosam causalitatem, nego Antecedens: ita ut dicat veram causalitatem, vel rationem a priori, seu causalitatem tantum virtuales, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Ut enim Deus absolute dicatur agere propter finem, sufficit quod effectus ab illo producti, sint propter ejus bonitatem, tanquam propter veram causam finalem ipsorum; & ejus actiones ab eadem infinita bonitate, ut a ratione a priori, causaeque virtuali procedant.

Dico ultimo, Deum in actibus necessariis, essentialibus, aut notionalibus, non agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, vel etiam tanquam propter rationem a priori.

Probatum: Ut aliquid agens dicatur agere propter finem, tanquam propter veram causam, aut tanquam propter rationem a priori, non debet esse ab intrinseco & ex propria natura d tale actionem determinatum, sed ad illam ex cognitione & amore finis determinari; nam causalitas finis consistit in hoc, quod determinet agens ad operandum: Sed Deus ab intrinseco & ex propria natura est determinatus ad actus esenciales & notionales; est enim naturaliter determinatus ad se cognoscendum & diligendum; & Pater ex perfectione & fecunditate naturae divinae est determinatus ad generandum Filium, & idem est de Patre & Filio respectu Spiritus Sancti: Ergo Deus in actibus necessariis, essentialibus, aut notionalibus, non potest dici agere propter finem, tanquam propter veram causam finalem, vel etiam tanquam propter rationem a priori.

Dices: Perfectissimus modus operandi naturae intellectualis, consistit in hoc quod est operari dirigendo operationes in suos terminos & fines, quod est operari propter finem; & in hoc excedit naturam ratione carentem, ut vidimus articulo praecedenti: Ergo non est denegandus Deo, quantum ad actus esenciales, & quantum ad processionem Divinarum Personarum.

Respondeo quod quamvis ille modus operandi importet perfectionem respectu naturae intellectualis creatae, non sequitur quod etiam importet perfectionem respectu increatae, & quantum ad actus necessarios, esenciales, aut notionales: major enim perfectio est, quod de-

terminat

terminatio ad illos actus proveniat ex intrinseca determinatione & perfectione divinæ naturæ, quàm quod ad eam sit necessarium præsupponi directionem aliquam in finem. Imo neque in natura creata ille modus operandi importat perfectionem, universaliter quoad omnes actiones, sed solum quoad eas quibus tendit in finem: unde supra diximus, quod actus consequentes possessionem finis, ut fructio & delectatio de fine adepti, non sunt propter finem, sed corollarium & complementum illius.

Articulò 3. quærit D. Thomas, utrum actiones humanae specificentur à fine? de quo dicemus infra quæst. 18.

ARTICULUS V.

Utrum finis intermedius verè & propriè habeat rationem finis?

Partem negativam tenet Vazquez hic disp. 4. cap. 2. affirmativam verò careri Theologi, tam domestici, quàm extranei. Unde sit

§ I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur fines intermedios verè & propriè rationem finis habere.

94. Probaturn primò ex Scriptura: Apostolus enim 1. ad Timoth. 1. ait: *Finis præcepti est charitas*: At constat quod charitas non est finis ultimus, sed intermedius, sive ad Deum comparatur, sive ad beatitudinem: Ergo ex Scriptura finis intermedius est verè & propriè finis.

95. Confirmatur: Salus hominum est finis incarnationis Verbi divini, ut patet ex illis verbis Symboli Nicæni: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est*: At salus nostra est finis intermedius; ordinatur enim ad Dei gloriam, & manifestationem perfectionum ipsius: Ergo finis intermedius verè & propriè rationem finis habet.

96. Probaturn secundo ex D. Thoma infra quæst. 12. art. 2. ubi expressè docet quòd intentio non solum est circa finem ultimum, sed etiam circa finem intermedium: At intentio versatur circa finem formaliter sub ratione finis: Ergo ex D. Thoma, non solum finis ultimus, sed etiam intermedius, verè & propriè habet rationem finis. Unde ibidem art. 1. ad 2. ait: *Duplex est finis, scilicet ultimus & propinquus*. Et 2. Phisic. lect. 5. *Omnia (inquit) quæ sunt intermedia inter primum movens & ultimum finem, sunt quodammodo fines; sicut medicus ad sanitatem inducendam extenuat corpus, & sic sanitas est finis maciei; maciem autem operatur per purgationem, purgationem autem per positionem. Unde omnia hæc sunt quodammodo fines: nam macies est finis purgationis, & purgatio positionis. Ubi particula illa, quodammodo, non significat huiusmodi fines intermedios verè & propriè rationem finis non habere, sed solum non ita perfectè competere illis rationem causæ finalis, sicut fini simpliciter ultimo.*

97. Tertio suaderi potest conclusio ratione quæ utitur idem S. Doctor hic art. 6. quæ potest sic proponi. In causis efficientibus licet detur una prima causa efficiens, ex cuius virtute & subor-

dinatione alia causa intermediæ & proxime operantur, nihilominus causa secundæ, & subordinata verè & propriè causant in genere causæ efficientis: Ergo licet detur unus finis ultimus, ad ulteriorem non ordinatur, ex cuius motione omnia aguntur, hoc non obitante concedi debent fines intermedii, qui quamvis motione finis ultimi agant, tamen veri sunt fines, & causant in genere causæ finalis. Consequentia probatur ex paritate rationis: non minus enim causa efficiens debet esse aliquid primum, quàm causa finalis exigat esse aliquid ultimum; unde propterea definitur id à quo primò incipit motus, sicut causa finalis, id quod per se ultimo appetitur: Sed non minus repugnat illi quod est primum subordinatio ad aliquid prius, quàm repugnet illi quod est ultimum subordinatio ad aliquid ulterius: Ergo subordinatio quæ repugnare videtur causæ efficienti, ac finali. Si igitur causa dependens ab alia priori, eique subordinata, habeat veram rationem causæ efficientis; finis etiam veram rationem causæ finalis obtinebit, quamvis sit intermedius, & alteri subordinatus.

Confirmatur: Ita se habet finis in prædictis, sicut principium in speculativis: Sed in speculativis ratio formalis principii non salvatur tantum in principiis primis & universalissimis, sed etiam in intermediis, ex quibus immediate conclusiones deducuntur: Ergo similiter ratio formalis finis salvatur non solum in fine ultimo simpliciter, sed etiam in finibus intermediis.

Explicatur hoc magis: Sicut enim principia intermedia duplicem dicuntur habitudinem, ut nam ad conclusiones quas continent, & quæ ex illis deducuntur, & sic habent rationem principii; alteram ad prima principia à quibus derivantur; & sub hoc respectu non habent rationem principii, sed principiat. Ita similiter fines intermedii duplicem respectum habent, unum ad finem ultimum, secundum quod ut media conducunt ad illum; & sic non habent rationem finis, sed medii; alterum ad ea anteriora media quæ ordinantur ad ipsos, & respectu illorum habent veram rationem finis, in quantum talia media appeti possunt, & de facto aliquid appetunt propter illos.

Respondet Vazquez, negando consequentiam, & paritatem: quia, inquit, causæ secundæ efficientes, & principia intermedia, habent virtutem & veritatem intrinsecam, per quam possunt verè influere in effectus, vel in conclusiones; fines verò intermedii non gaudent bonitate intrinsecâ, quæ possint movere & terminare appetitum.

Sed contra: In causis efficientibus secundis quædam sunt instrumentales, & quædam principales; & principales quidem, per propriam virtutem agunt, instrumentales verò, virtute causæ principalis, & tamè verè agunt: Ergo ad rationem causæ efficientis, non semper requiritur quòd agat virtute propriâ: Ergo pariter ratio causæ finalis non semper exigit gaudere bonitate sibi propriâ, & ab alio ulteriori sine independente. Hæc consequentia videtur legitima: quia major requiritur rigor ad veram causalitatem efficientem, quàm ad finalem: unde si ad sic metaphorica respectu illius; unde si ad veram causalitatem efficientem sufficit virtus